

КЪМР-ни ПАРЛАМЕНТИНДЕ

Устазлагъа къоранчлары къайтарыллыкдыла

Тюнеме Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти кезуонден алгъа жыйылганды. Аны законла чыгарыу органы таматасын орубасары Руслан Жанимов ачхонды эм бардырганды.

Ол бек алгъа Асланби Кунаевни депутат борларын топуруп башлагъаны бла агъышлагъанды, законла чыгарыуа ашы къошумчулык этеригине ийанганны билдиргенди. Андан сора Парламенти жыйылууну болжалындан алгъа бардырыуа нег тошунган аягы патханды. «КЪМР-ни Парламенти юсюнден» республика Законун 19-му статьясыны 7-чи статьясына таянып, Къабарты-Малкъар Президентин тилегинде аны кезуонден алгъа чакъырды. Аны сылтау неди? РФ-ни ЖКХ-сыны фондундан бизни республикагъа 250 миллион сом бөлгюню керкеди. Алай ол ачханы алыр ючюн, «Къабарты-Малкъар Республика гражданы бир къауумна социальни болушлык берюню юсюнден» эмда «Билим берюню юсюнден» Законнагъа толенуле ки киргере керкеди.

Аны аялында Парламентин президиуму «Къабарты-Малкъар Республика гражданы бир къауумна социальни болушлык берюню юсюнден» КЪМР-ни Законуну 10-чю статьясына эмда «Билим берюню юсюнден» КЪМР-ни Законуну 46-чы

ниуле кирилселе уа, - дегенде Альберт Исхакович, 2010 жылда 1-чи январьдан башлап устазлагъа жашуу журт эм коммуналный жумушлу ючюн агъан къоранчлары топусуллай къайтарыллыкдыла».

КЪМР-ни Парламентини Билим берю эм илму жаны бла комитетини председатели Муавед Дадов комитетин атындан ырызлыгъын билдиргенден сора депутатла алгъа тозетилени, арта уа законпроектни саулдайа биринчи эм экинчи окулууларында кабыл кергенди.

Жыйылууну председатели Руслан Жанимов алгъа ырызлыгъын айтып, аны бла Парламент кесини ишин юз артына 5-чи сентябрьге деги бошогъаны билдиргенди. Парламентини ишине КЪМР-ни Конституция сюдоюне председатели Гелжаланы Адудла, КЪМР-ни Президентини Администрациясыны башчысы заместители Залим Кашироков, Правительствоу чекленери, РФ-ни Президентини Юг федеральни округда толу эркинликчи келечисини аппаратыны Федеральни инспектору Мухамед Шогенов, КЪМР-ни Адамны эркинликери жаны бла улпономичкени Зумакъулланы Борис къатышдыла.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

ЖАРАШДЫРЫУЧУ ПРЕДПРИЯТИЯДА

Шендюлюго технологияланы хайырланып

Кѐп жылланы жетишмилли болуп турган Нальчикни консерва заводу арта-арта уллу савидеулукго калган эди. Бек ашы оборудование металлмга берича халгъа жетип, транспорт эм башха техника кыруулгъанлары себепли продукция чыгаруу тохтагъанды. Предприятигъа башчылык этерге жангы адамла салынганларындан да хайыр чыкмай, коллектив чачыла башлагъаны бла сынууу спецализация калган эди.

Ма алай кезде республикада белгилли предпринимательлерден бири - Султанбек Эльмесов - жокъ бола турган заводун мурадорунда чекленген жуулушлыгы болган общество къурагъанды. Ары деги Наркхаладагы «Агро» предпрятияда ишлеп, эл

молок продукцияны жарашдырыудан тынгылы сынууу болгъан жаш хар затка тилму кыбаны кыратгъанды, шендюлюго производство къуар ючюн, алчы технологияланы хайырланмай, жангычылыкка киримей болмазыгъаны аныгъа аламыз, аны заводдарын да этил тобиргенди.

Чекленген жуулушлыгы болган «Нальчикни консерва заводу» общество терк айнып баргъан предпрятигъа айлангъаны КЪМР-ни Эл мюлюм аш-азыкъ министрствосууну жарашдырыуучу промышленность бѐлюмюню таматасы Ксаналаны Римма къууанч билдиргенди. Консервала хайырлуу кезуу кылаиди башлангъаны биле мурад бла анда болгъанбыз.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къыралда - дуняда

Саакшавили не бек корешсе да Москваны бла Тбилисини, орус халкыны бла горжюлюкени араларында байламлыкъланы юсеринден кесини оюмун айта, Россей Федерацияны Президентин Дмитрий Медведев былай дегенди: «Эки къырал ѐмюрлени теринден бери да къыралдыкшы, шухѐлкы журиют, кыйын кюледе бир бирге болушуп келгенди.

Саакшавили грузин халкыны ол не да бу аскер блоклагъа, башха авантюрианы ишлеге, къошула бла урушлагъа, охкун тартып кореше эсе да, калкы аны ызындан барлыккы тойлоду. Ол историяны иги биледи, кыйын конлеринде АБШ угъа, Россей болушургун, биргесине болгунгун иги анылайды». Аны айтханына кѐре, Саакшавили да кетер, Россейни бла Горжюно араларында алгын-

Къыралда - дуняда

ны байламлыккъа жангыдан къуарыла.

Газ молкно болумун сюзгендиле. Правительствоуну Председатели Владимир Путин - «Газпромуну» башчысы Александр Миллер бла иичи халда тобешгенди. Миллер бѐлгомаде къышха хазыраларын ишле къылай баргъанларыны, шендюго болумланлы юсеринден да къыска билдируле этгенди. Тюбешюде газ бла байламлы бир-бир проектлени, газ талыбгъан жангы жерлени хайырланлап башлаууну юсеринден да сѐз барганды.

Бушулуу авария Батайск шахарны къатында кырал жолдор (Ставрополь край) бушулуу авария болгъанды. Жау ташууу энци иели машина, кесини жол ызындан чыгып, анга къаршы келген автобусун угъанды. Аны хатасындан былайда 21 адам, ол санда эки машинаны

Къыралда - дуняда

водителери да, ауушандыла. Авария бла байламлы угловоний иш башланганды.

Ростов областада уа ауушканы бушуу юнде эсгергенди. Кубань-Апшерон жолда да «Хонда» машинаны хатасындан авария болгъанды. «Хондада» болгъан 8 адам да блгенди.

Бомба чачдыргъанды Грозный шахарда Концерт залны аялында бомба чачдырылганды. Аны хатасындан 6 адамны жашуу юзюленди. 10 адам да жаралы болгъандыла. Чечени Урус-Мартан районунда бовеклеге къажу бардырылган урушну кезуонде уа 6 бандит вло-ролгенди.

Алчылагъа - эсе тутууну майдаллары Кытайны север-восток жанында бир бѐлек кюнню бо къыралда бла Россейни аскер кючлери

COPY

Халкыны асламысы национализацияны тюзге санайдыла

Кризисге къажу корешсе битеу амалла да игидиле, ол санда национализация да, дейдиле сорупагъа жууп берген россиялиени 82 процентлери. Бу тарихни Жамауатны оюмун билмюно битеу-руссей арасы тохташдыргъанды, соругъа къатышханлары жууаларына анализ этил.

Россейни официалъны властьлары национализация бизни къыралда этиликкюнюю деп, кѐп кере айташдыла.

Алай экономика айнууну министрли орунбасары Андрей Клепач билдирген шартлагъа кѐре уа, къыралны экономикасыны бѐчмени 45-50 процентинден асламысы бусагъатда окуна кырал предпритияны продукцияларындан къуралды.

Алай, былай къаргандан, къырал артыкъ кыйыматны менеджмент тойлоду, анга шагъатлыккъы этген затла да кѐшоуду. Бир ауукъ заманын ичинде хар производство да къыралны иелигинде болуп турганды. Бусагъатда уа ол ишлини юсеринден оюм арталыла башха жанын толене баргъанга ушайды.

Ахыргы соруну кезуонде аныкълангандыча, 1990 жылда бардырылган приватизацияны халкъ арталыда жаратмагъан-

Граждандыла уа ишлерге, айлъкыны дайым алып тургъагъа сөөдиле. Кырал къолгъа ала, проблеманы барысын да тамамлаулыккъы деген оюм ишисиз адамланы башларында тынгылы орналып къылганды. Алай бюджетде ачка азды, предпритияны барысын да сатып алгъагъа правительствоуну онгу жюкюду - ачхасы жетерик тойлоду.

Битеу предпритияны да сатып алгъагъа кѐрек да болмаз. Нек дегенде национализация шендю тохташхан болумгъа къажу керкеди. Государство ахшы менеджмент болалыкъ тойлоду, ол бизнесин айнгъууну тап болумларын къуаргъа болду.

«Комсомольская правда» газетден.

Черек райондан

Биркюнлюк хакъны - сабийлеге

Билдирилгенча, 18-чи июльда сабийлеге болушлыккъа атылып республиканы суботник бардырылганды. Районда анга юч миң адам эм жыйырма беш предпрития бла организация къатышкандыла. Урууну коллективлени асламысы ишлеген жерлерини тийрелеринде кир-кичилик жайу бла корешкенди, эм кеслерини биркюнлюк иш хакъларын къуарлган фондда етдорешди.

Битеу да мында юч жюз миң сом ачка жярта умутлудула. Ол ачка къаруусуз эм кѐп сабийли юйюрге сабийлерин жангы окуу жылгъа хазырлауа болушлыккъа берилинди.

Жангы мекамгъа кѐчгенди

Арт кезуе дери районда миграция службада ишленеле эки гитче оточуукада уруна эдиле. Озган шабат кюн а ала алгын РОВД орналгъан мекамгъа тынгылы ремонт этилгенден сора кѐчгенди.

Энди бу ведомствону кесини энци мекамны барды. Ол аны ишчилерине, жамауатха да тапды.

ХОЗАЛАНЫ Фатима.

Озгерткенди эсгергенди

2 бет

Жан салгъан Жылы-Суу

3 бет

Ротаны командири

3 бет

Кѐзбаулукун кѐроп болмагъан Шукшин

4 бет

Барсби Карамурзов бла Аталаны Асият.

Байрым кюн ингрикде Нальчикни жашил театрына келене кѐп эдиле. Анда Къабарты-Малкъар кырал университетини бек иги белгиле бошогъан жашлагъа бла къызылгъа къызыл диплома берюле атылган къууанчы ингри болганды. Санда ол окуу юню баш корпусун сураты, торсоню шара бла чыркыла театры сахнасын бютон айбат этедиле.

Студентлени гимни согулуп, жыйылгъанла аны жырлагъандан сора сахнагъа КЪМР-ни информация коммуникацияла жамауат биригюню да жууалы да жолуна чыкыгъанарын, ала анда таукел барыларын сыйгенлерин билдиргенди. «Университетде, колледжде алгъан билимизини жашауда тынгылы хайырлауа, республиканы окууну юнюно да атларын иги бла айтдыра тургъуз!» - дегенди Б.Паштов.

Сахнагъа КЪМКУ-ну ректору Барсби Карамурзов чыкыгъанында уа, жыйылгъ-

Къууанчы ингри

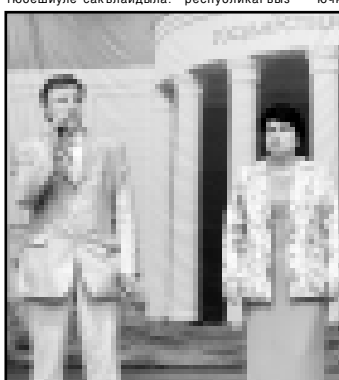
Айырмалы студентлеге - къызыл диплома

анла анга толкуну къарсла бла тобейдиле. - Бюгон сизни жашауугъа да бек магъаналы конледен бирини, - деп башлагъанды сѐзюн ректор, - сизни алгынчыла жангы, сейрикк дунягъа эшик ачылды. Сиз кѐп заманыгъызгъа биринчи атламыларыгъызны этесиз, бусагъатчыкъда Россейни бек иги университеттеринден бирини - Къабарты-Малкъар кырал университетини - дипломун алыкъсыз. Ол сизни биринчи хорламгъызды эмда жангы бийиклеге учундурган шартды.

Университет сизге терен билим бергенди, сагъызы этерге, ишлерге кыйретгенди. Битеу ол затлада устанганы, ата-аналарыгъызны да уллу кыйынлары барды.

Бюгон мени да, сизнича, жюргем тынгысызды. Нек дегенде бийик окууну ююде болгъан ахшы тѐрелени предпритияны бла бирге сиз да сакълыйгъыз. Университетни даражасы да он жылла бла къуаралды. 2009 жылда аны бошогъанлагъа кырайд, былай мен таукел айтгъа болумкъа. Бир неча жыл мындан алгъа бизге окургъа, билим алгъагъа сыйген фамулу жашла бла къызла келген эдиле. Бюгонлюке да сиз, университеттен кетип бара, артаха - аспирантурада окургъа, ишлерге, препро-

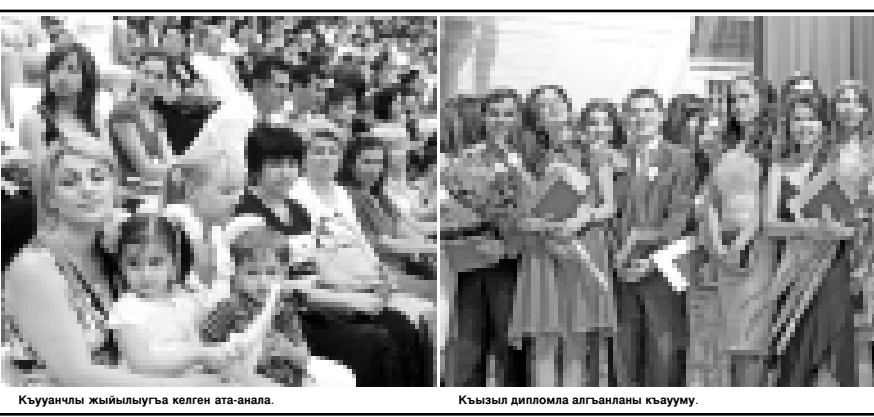
давателле деген сыйлы этген муратыгъызгъа итиниркизиз. Сизни жашауда кѐп торлю жолда, сейрикк адамла бла тобешюле сакълыйдыла. Кыйынлыкъланы хорлай этген муратыгъызгъа жете, терен билимин эм жашауну биринчи дѐрслерин алгъан туугъан университеттигиз республикагъыз ючюн

Борис Паштов бла Лидия Дорохина къызыл диплома алгъанлары алгъышлагъандыла.

Не заманда да уллу кѐлолюк этмегиз. Негитизге кертич болугъуз. Тенгилериз атымагъыз. Керек болса, къарысузгъа, онгусузгъа кѐлулгъузну узатыгъыз.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къууанчы жыйылуугъа келген ата-анала.

Къызыл диплома алгъанлары къаууму.

АСКЕР

Ротаны комендириси

Бизни аскербизде улуу устальчыларды анык билим берүү болгон, ирет жаны бла чыныккан. Туган жерин кертчи офицер кадрла куулук этедиле. Ала битеу эни составы бирдикриде, окутадыла эмда халкыбызны мактаулу төрөлөндө юрөтөдиле.

Офицер чыны жерютоу жууялы да, мактаулу да, сыйла да ишти. Битеу кеси юрттөргөнлери барынына да юр хар жаны бла да юлго болады. Кереклиси да алайды.

Огары Жемталда туул өсгөн Чочайланы Хаким алы командириси. Бу элде жашаганлардан кыясыны сорсам да, Чочайланы Тажумжан жашы Абусалманы ююрою бек игуелден бириди, деркиди. Аны жашауу, иши да эр мюлк бла байламлы болганы себепли районда, андан тышында да кеп белгили механизаторчуна биледиле, тынганын да этедиле.

Чочайланы Огары Жемталда - Суван-Суу - колхозун эр мюлкюн айынтуда улуу кыялыны барды. Он 1975

жылда республиканы бек иги комбайнчылардан бири болгондугу. Мактаулуу уруу, тиз иштиси иши ючюн кербер саугуланганда. Юй биреси Азия уа юйге, сабилеге да кыары, асылга кетгичи аны амбулаторисында ишлегенди.

Окиси да бирге алы сабий өсдөрөгөндө. Юу жаш бла ючю кыыс - Алим, Малик, Сакимат, Наташа, Мадина, Хоким. Барысы да юйю-юйдеги болуп, кесери алларына тынгылы жашадыла.

Энди уа Хакимни юсюенден эни айтырга союмо. Мен аны школда окугун жылларымдан бери танылма. Белгилисича, школ жыл сабийни не затха хуери болганы аныкталган аксыл, билми, башха жаны бла да кыыста өсгөн заманына салынуучудула. Он кесини төнгөргенден ары-таша билмеген, улуу иш кыллоого, этген муратына жетер ючюн, кыаты кыл салып юрөшө билгени бла айрылмай эди.

Башланган аскер хазырлыктын дөрсүндө, устак сорган кезиде, жууап берирге бек биринчи болуп,

кыол кетюроп турганды. Практика дөрсөлдө да алынып кеткенди аныктанды. Автоматты кыар-кыарга тынчы чачкан, жыйганд да этючю эд, илшан атарга да уста, туркиде уа барын-дан да кеп төрюлөгөндү.

Башланган аскер хазырлыкка кере, дөрселни «айырма» белги бла бошчаганды. Район даржада да танытканды кесин. Айтп болмазча улуу иш кыллоого, билми алырга итти-нуоне школда аны окутун устазлары сейр окуна этгендиле.

Бириселден аз да башкалыгы болмаган, элде жашаган ююордө өсгөн, билми, иштег кыл салуу бла да кесин жыл саныннан атып, барганын башха - бу торло шомандары Владикавказны комендирле хазырлаган аскер училчесине келтиргенди. Алай аны керти да жюргети тартах жер эди. Жашларыны бу оюнуу а анасы Азия атасы бек жаратмайды, атасы Абусалма а ырызы - КСР-ни Президентини.

Мен ол жылда Владикавказны бу бийик аскер би-

лим берген окуу ююнде терк-терк бола турганма. Училчелери айырма окутун курсантарынын арасында Чочайланы Хакимни суратын да керюп, жюргем өхтөмликден толуп, келом кетюролоп, көп керем да алай кыятканды.

1998 жылда училчелени айырма бошогандан сора ачтестадим эм ишдерик жери-не жибериучи комиссия, аскер куулугунун андан ары бардары ючюн, Хакимни Ставрополь крайга ийгенди. Аз заманын ичинде окуна ол билими, ниет жаны бла чыныкчын офицер болганын көргөзгөдү. Ол кеси куулук этген бөлөмдө аскерчилени саутуну, аскер техниканы жюрте, хайрында билгире юйөрдө, алада бийик ниет-психология хал болурун кырады, нызамны, тизгилликни коюлдериде.

Жаш куулугуну юсюенден айтырга соймөйдү. Алай аны жетишилмери юсюенден саугалары билдиредиле. РФ-ни Президентини Указы бла Чочайланы Абусалманы жашы Хаким ге-

нералиссимус А.В. Суворовну майдалы бла саугуланганды аны юмөрдө 21101-н. Бу жылдан сора уу ол саугасына Россей Федерацияны Кыоруула министровствуну Сыйлы грамотасын кыошуганды. Шимал Кавказ аскер округу комендирисин уа бизни бир жерибиз - огары жемталачы жашка аты, тукуму да жазылган комендир сагытын сауга-а этгенди.

Кеп бөлмай Хакимге подполковник деген аскер чын берилгенди, аны бла бирге уа ол ротаны комендирисин салынганды. Он халпарга битеу элиле, кошошула, жуурукла да, айкай да, бек алыга уа атасы бла анасы, атуугундандыла.

Атуугушабыл? Ызы кыялы болсун, Хаким!

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Хасан, СССР-ни эр Россейни халкыга билим берилуучу кыялы болсун, Хаким районда ОБЖ-дан преподавательлини методика бригуирини башчысы, запасадагы капитан.

Библиотекачи Хазнабыз бла кыонакыла да танышадыла

Жай айлада библиотекачи хазнабыз ишлери жагылене-ди, школчула, студентте да солуга болганлары себепли.

Алай республиканы солугу юйлеге, лагерьлеге, жер-жерлерден келгенлеге эскерчиле кырау а кбейген этеди. Сөз ючюн, кеп бөлмай миллетте библиотекачи ирданылы сабийлеге деп аны искуство бөлөмдө эчки крмюн аныгыланды.

Аны борчу кыонакыла-бизни профессионал искуствопарыбыз бла танышдыруу эди. Алай бла мында чарьхыбарыны, музыканы, театры, живописаны юсөлөрдө ирданыла кытап кеп жерни алгында. Эки тепсөө кол-филквилени - «Балкяри» флекшюп-этнография кырау тепсөө ансамблени эм «Кабардинка» академиялы кырау тепсөө ансамбли и жашуу жолларын көргөзтөнөт алыла, аламы суратлары кырау тепсөө коллективде. Фольклорист эм балетмейстер Кыуаиланы Мухтарны бурунгу кыраачы-

малкыр тепсөөлени жыйындары ишлери кыраачы-ография бөлөмнө толугу этедиле.

Таятрга бөлөнгөн тапала да бойдыла. Миллет коллективини 70-жылкыларына атлаган альбомла, аны тарыхларыны юсюенден кытап, статьяла да асмадыла.

Суратлау искуство республикада, башхала бла төнгөлдиргенде, жашы. Алай кеп художниклери-бизни атлары Россейде, андан тышында да белгилдиде. «Художники Кабардинка-Балкяри» деген кытап эм М.Кичаевни, С.Мамонаны эм башталаны аны альбомлары да сурат ишлеуде жетишилмени ачыккытайдыла.

Музыка искуствону юсюенден Х.Хавлачеви бир талай иши барды. Алада ол битеу республикада профессионал композиторланы, жырчылары музыка коллективде, бийик музыка хазнабызлы да тарыхларыны, чыгырмачылык жолларыны юсперинден халпарайды.

Композиторланы жырларында кыраулан кытапла музыка школчула, студентте да улуу болушук этедиле.

КМР-ни халкы артисти Текуланы Махмат а Куулайны Кыясынын сөзлөрине жазылган жырлардан «На мир смотрите добрым глазами» деген кытап жазылардын эди. Он жырларыны ишлеп, библиоканы искуство бөлөмдө кеп заманы ашырганы да айтмады аны ишчилери. Он алыга эни сауга-ча крөюнеди.

Дагыда былайда салынган «Территория гор» деген журналда башланган творчестволу коллективлени, искуствону адамларыны юсюенден материалда да крмюнө толугу этедиле. Кыясы айтканда, библиоканы искуство бөлөмдө Иорданиядан келген кыонакыла эчки өхтөмгийбизини аныкталган хазнабызла бла толугу танышырга онг тапкандыла.

Бизни кюрр.

БРИФИНГ

Аманлыкчы кыауумланы жоллары кесилгенди

Жылы алындын бери Нальчикде аманлык ишлени саны азайды. Аны юсюенден шахарыны ишлеу управленийыны башчыны куулугуну бөлжолсы халда толтурган милицияны полковник Гергаланы мараат журтукчылыгы бек танылды.

Брифингте дагыда республиканы ара шахарыны жаматат кюркюзусулукну милициясыны башчысы Захим Унатловос эм РФ-ни Прокуратурасында следственный комитетни КМР-де Следственный управленийыны Нальчикде бөлөмнө башчыны орунбасары Альберт Тазово да кытышкандыла.

Гергаланы Мараат билдиргенге кере, бийликте биринчи жарымында 1250 аманлыкчы иштенгенди. Он тылгыны бек кезуюу бла төнгөлдиргенди. 19,7 процентте азы (2008 жылда - 15,7%) Ол санда бек Олуу аманлыкчы ишлени саны да 17,3 процентте кем болганды. Озган жылпандан бери ачыккылан тургун угловной ишлени кюраторчуга онг чыкканды. Алай бек озган жылда бу кезуюу-онда ала 822 болгондугу келе, былай 608-ге жетдирилгенди.

Битеу да бирге Нальчик шахарыны криминал милициясына тинтүүдө 1774 угловной иш барды. Аладан 604-сони кичи этгени ачыккыланды. Алай бла бырыч угловной ише 6,7 процентте керборек баянлангандыла.

Гегра улу беддиргенича, бийлик аманлыкчыла бек адамны алындыгында (озган жылда - 10). Бююнокле мурдагыгы этгенле барысы да тохташтырылгандыла. Жаланды бир иш бла байламлы оператив-излеу иш барды, ол да жуук заманда ахырына жетдирилдикди.

Жылы алындын бери 10 тиширууга артыкчылык этилгенди (озган жылда - 2). Битеу да бирге былай 16 аманлыкчы иш тинтилди. Бююнокле аладан 13-сю ахырына жетдирилгенди.

Бийлик адамланы урланганын бла байламлы ачы угловной иш бардырылды. Производства битеу да бирге былай 5 аманлыкчы иш барды, аладан 4-сони кичи этгендери тохташтырылганды.

Саутула бла кюркютуп, адамланы юйлерин тонау ишле ара заманда өсгөндиле. Аны бла байламлы шахарыны криминал милициясы эчки мадарла кырау заманда ала хайыр келтирилгенине ишарында, дегенди Мараат Мулатовичи.

Жылы алындын бери милициячыла бир неча аманлыкчы кууууну туткандары да белгилерчады. Алай бла жылы бичигени кварталдында Нартан элде жашаган атаулан тулгундандыла. Ала Нальчикде 9 адамны тонаганылары тохташтырылды. Андан

ТАМАШАЛЫК ИШ

Кризисни кезиюнде российлини кеплерин жолдо тыш кыраулагы угуй, туугу кыраулабымы курортларына да баралмай кыладыла; бизникиле да багытталы асыры бек кетюредиле. Алай, насыпха, Россейни бир-бир кочуруучу жерлеринде табылгандан зууктулук алыгандан сора да, сауулукну бек иги коюлдеридирге онгла табылдыла. Кертиди, алагы жеткен алыкча алагы тыч туюлды.

Ол эсине Кызарты-Малкырада жашаган кыарт кишини тошоурды: «Хау, жашым, сизни Птигорск шахарыгызда торло-торлоу гара шауданла кепдөдө. Алай бизни тарап-кыянда жылы суулуу, табылгыда чыккыган гуаля, сизникилден эсе, кыдаж кючюдөдө - ёлпюп турган адамны агыты юсюне саладыла» - деген эди ол киши, жолуучуга. Аркадий ала жаланды 35 жыл болган заманында алыгы юсюенде коюлден-будтан союлганган «ёлюкөг» ушай эди - рак ауруу саусуну кеп жерлеринде ишлеу эди. Больничке ушай уа анга, химиотерапия сакха хазна болушун деп, ачык айтп кырадыла. Ара-Кадий, рокзагына кесине бек керекти заттарын жыйып, ичкер жеткенде, асыры кыарсуздан, бир кюнге бек километрден кеп баралмай эди. Кече жеткен жеринде эшикке кыала, ичкер сууну шауданлаган алап болганды. Жолуучуны юргөнгеринде, бир-бир машина тохтай эдиле: «Кел, мин, элтейки», - дей эдиле. Ол а, асыры кыарсуздан, сөз айтырга кючө жеткенде, угуйд деп, башын жеткенде, аны бек алап, алыга битеу кючюн, чашмын да бирге жыйп, атылай эди. Көз алыны, эсине уа озган жашауундан кезуюучюккө келе эдиле: ма ол жанын жаны бла өтгөндө, алыгы жерге жетпей, айлаңды - борчу халда аскер куулукте этрге Афганистанга тошюнчю Аркадий уста тепсөөчү болуп турганды. Ол урушда окыла жанын жаны бла өтгөндө, алай, кертиди, безгекки бла сапыраны кыйын формалары уа аны анда сынар ючюн крөймгагандыла.

Бир Аркадийни Москвада реабилитацияда өтөргө жибериш сөз берген эди, алай солдат аны кып болуга кырады.

Арда, гражданды уа, аны саутулуу тууарыла башкаларды бауруу, бек иги, кыянайдан бирде уа, температурасы өрге кетюролоп, сауйны тошмөй турды. Сууксурауу, жетел, температураны терк-терк торюлюну - была бардыла - аны чархында суукту ётлоп чыккыган аурууда болмаганын, аламы сылтаулы лимфогранулематоз ауруу (ракны бир торлюсо) болганын Аркадий арда билгенди.

Сюркеллп жетгенди

Жылы-Суулагга дери кыялган 100 метр узакчылыкны ол сюркеллп барганды, кылаарында пластика шешалары болган адамды табылды. Аркадий эки жанына бөлөнюп, анга жол бергенди. Эриптери кёчкөчө сууга жеткенди, ол эсин таз этеди. Жайыгы, кёвөрин ачканды, кесиле кыялы тургакчы калган тиширчелер береди.

Кыялай бир ийген эдинг? - Бек сейриди... Мында адамды кыялган бир ийгенди.

Аркадийни сууктулук жунчугуп эди, температурасы энит да кетюролгонди. Ол рак ауруу болганын бекжурмай айтды. «Вертолеттик чакырырга керекди, былай ауруу болган адамга таулада туурга жарамайды» - дей эдди төгергенди.

Алай врач а былай дегенди: «Бери дери кети жалган эсе, туруну мында, багынуу асыран». Ол заманда, 1985 жылда, Жылы-Суулада бир адамга жауа жаткери (1 ундуркуну) багыны 10 сом эди, алай Аркадийнин уа бир калгеди да жок эди. Доктор анга керекки хар затны да кесит эди. Саусуз мында сууладан хар кючюндө да ичип турганды, эки ай озгандан сора уа, аны ийгенденгени сезип: «Бек сейриди, сау кючюно ичинде бир жерим да кызын намайды», - деп кыуанганд эди.

Алай бла бу жайлыкча Аркадий ишлени ахырындан октябрь бошогончы дери турганды. Эниш атып, жолуу а, юч ийиккыны угуй, 4 кючюно ичинде барганды. Аны врачы уа, бек кыуанганды: «Кыялай эсе да, бир жангы химиотерапия», - дейди. Больничканы коридорунда Аркадий аны павладан биргисине жаткан кыарт киши жолугуп кылады, ол а былай сорганды: «Сен саумусу? Биз а сени эрте окуяны асыраган эдик». Арда-рат а, уларга да болуп, кенчиклик бер былай ачык сорганын ючюн, дегенди.

Жан салган Жылы-Суу

дан сора уа лимфоузельде жаныдан кепчоп башлагандыла, кысарырга тартуу да кылаарында, битеу чархын кыарсуздуккы кыксанды. Аркадий Жылы-Суулагга экинчи кере майда барганды эм анда жарым жылы турганды. Жашау этюдо бу формасы анга марда болуп кылаарында, Аурууу арканды халда хорлаганын ол 2000 жылда, Элбрусун башына кеси жангылай өргөндө сора сөзөгөндү.

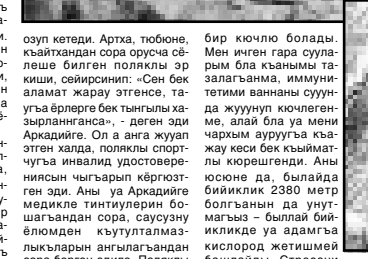
Тауга чыгып бара туруп, ол полякты спортчуланы

ды. Биз ары киргенибизлей, чархыбызны юсону уяктуу суу дегенге басардыла. Бурун-парыбызны бир кючю ийик-тунукчурды. «Бу сууда углекислый газ бек кепдө, дейди Аркадий. - Кырачы, кёчкючкө башында бек тыюнокчю окуяна крөюндө. Манга уа жаланды иччилуу болуп кылаарында, бу ванна да бек болушкандыла.

Ангылаймыса, углекислый газ, териден ётлоп, кыаны быгызга да кыошулады, анда бу анга не кыадат кеп болсун, адамны иммунитетти алап

шахарныкыды) тинтиучюлери Жылы-Суулада шаудандалы жаргаларына тынгылы аныкта этгенди. Он заманлада ачыккыланган шарта-ла мен таулада жашаган шарта-ла андан эшиткен халпарга шагыталькы этгенден тышында да, мени битеу гуруш-халкыларымы да кетергенди. Белгили болганыча, Жылы-Суулада 20-дан артык ауруудан кытулгугура юн барды, мында кыаны жорюуу бузулганын бла байламлы ауруулары окуна ары кыошул.

Аркадий бу арт 14 жылы ичинде ишлеуде да, багырлында таулада туруп этеди. Жылы-Суулары кыларын да алыныште Минги тауга ёрүеню башлаучу таланы тазайла турууну жалчатылды. Кёвөрлөрдө 80-ге жуук адам багыла эдиле. Бу арт жылда уа алайланы саны 500-ге жетгенди.

Алай а нек болушканды? - Курортну объектирин ишлеп башаласа, кыяланы, дуппурланы апуусу чандырлыкдыла, жер тоюндө, башында да хал-оликте салынырчкыдыла. Алай бла уа суула, жерни башына чыкмай, таз болуп кыалырга болушкандыла. Аламы айткандарыны тогзе санармыз да не хазна жарамсыз, бусагазды Жылы-Суулары кырауларыны былай затлагга себеллик этедиле: ала орналган жерлеге чыга туруп, ич дунинг да ахчы жанына торленеди, заууктулук аласа. Таза сууга эм гырган туратма кыуанаса. Санга биринчи тоюбөдө анда бла саламшасу. Сен алагы, алачы хар бири да санга болушугура халча-хазырасы.

2380 метр бийикликте алаисы жашаллык да тоюлос: төгерде тоюне жана бек жуук эл 60 километр узакчыкыда орнапыды. Ич кыло адамла эм миллионере (хау-хау, ала алайла да тоюдиде) папалканын ичлеринде, кыошула болуп, жашайдыла. Муслиманам эм христианды бек ваннада келешти, бир бири ич ангылайдыла. «Суу болушамды?» деген соругу: «Аллах болушамды», - деп жууапайдыла.

Алай а нек болушканды? - Курортну объектирин ишлеп башаласа, кыяланы, дуппурланы апуусу чандырлыкдыла, жер тоюндө, башында да хал-оликте салынырчкыдыла. Алай бла уа суула, жерни башына чыкмай, таз болуп кыалырга болушкандыла. Аламы айткандарыны тогзе санармыз да не хазна жарамсыз, бусагазды Жылы-Суулары кырауларыны былай затлагга себеллик этедиле: ала орналган жерлеге чыга туруп, ич дунинг да ахчы жанына торленеди, заууктулук аласа. Таза сууга эм гырган туратма кыуанаса. Санга биринчи тоюбөдө анда бла саламшасу. Сен алагы, алачы хар бири да санга болушугура халча-хазырасы.

2380 метр бийикликте алаисы жашаллык да тоюлос: төгерде тоюне жана бек жуук эл 60 километр узакчыкыда орнапыды. Ич кыло адамла эм миллионере (хау-хау, ала алайла да тоюдиде) папалканын ичлеринде, кыошула болуп, жашайдыла. Муслиманам эм христианды бек ваннада келешти, бир бири ич ангылайдыла. «Суу болушамды?» деген соругу: «Аллах болушамды», - деп жууапайдыла.

Марина ПОЗДНЯКОВА, Жылы-Суу - Москва. «Аргументы и факты» газетини 15-чи июльда 2009 жылда чыккыган номери.

